

Emrah Şahin (Editör), *Bir Zamanlar Amerika ve Türkler: Siyasi, Sosyal, Dini ve Ticari Temaslar*, Libra Kitap, İstanbul, 2017, 206 s.

Dr. Öğr. Üyesi Melek Sarı Güven

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0348-5467>

Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bartın – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 11.07.2018
Kabul: 15.04.2019
On-line Yayın: 30.06.2019

Anahtar Kelimeler

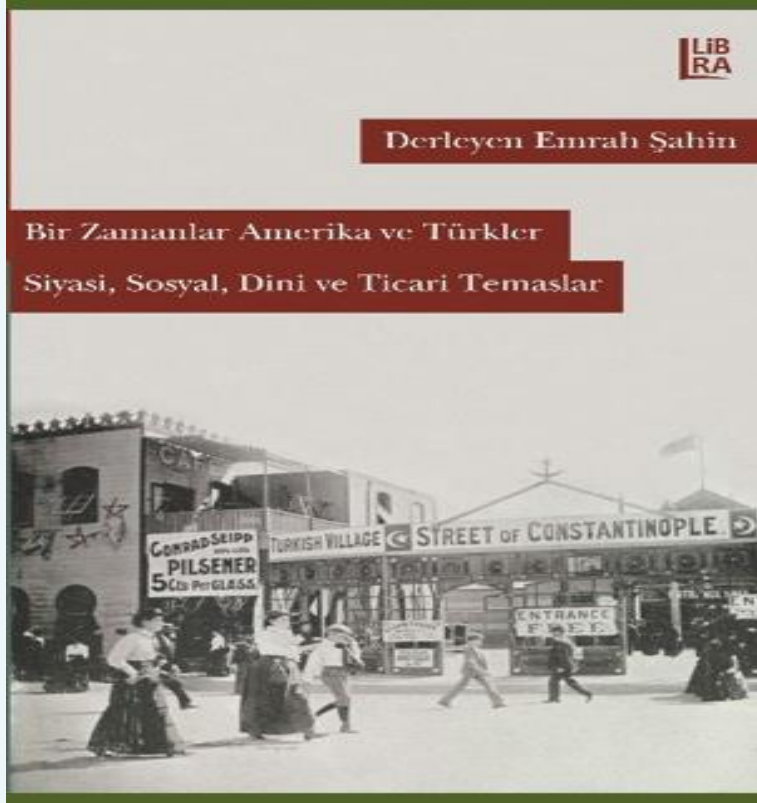
Emrah Şahin
Bir Zamanlar Amerika
Türkler
Siyasi ve Sosyal Temaslar
Dini ve Ticari Temaslar

Kitap İncelemesi

DOI: 10.9761/JASSS7748

Kitabın Kapağı

Atıf Bilgisi / Reference Information

Sarı Güven, M. (2019). Emrah Şahin (Editör), *Bir Zamanlar Amerika ve Türkler: Siyasi, Sosyal, Dini ve Ticari Temaslar*, Libra Kitap, İstanbul, 2017, 206 s. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 75, Summer, p. 481-485.

Emrah Şahin (Editor), *Once Upon a Time America and the Turks: Political, Social, Religious, and Commercial Exchanges*, Libra Press, Istanbul, 2017, 206 p.

Asst. Prof. Dr. Melek Sarı Güven

Bartın University, Faculty of Literature, Department of History, Bartın-TURKEY

Article History

Submitted: 11.07.2018

Accepted: 15.04.2019

Published Online: 30.06.2019

Key Words

Emrah Sahin

Once Upon a Time America

The Turks

Political and Social Exchanges

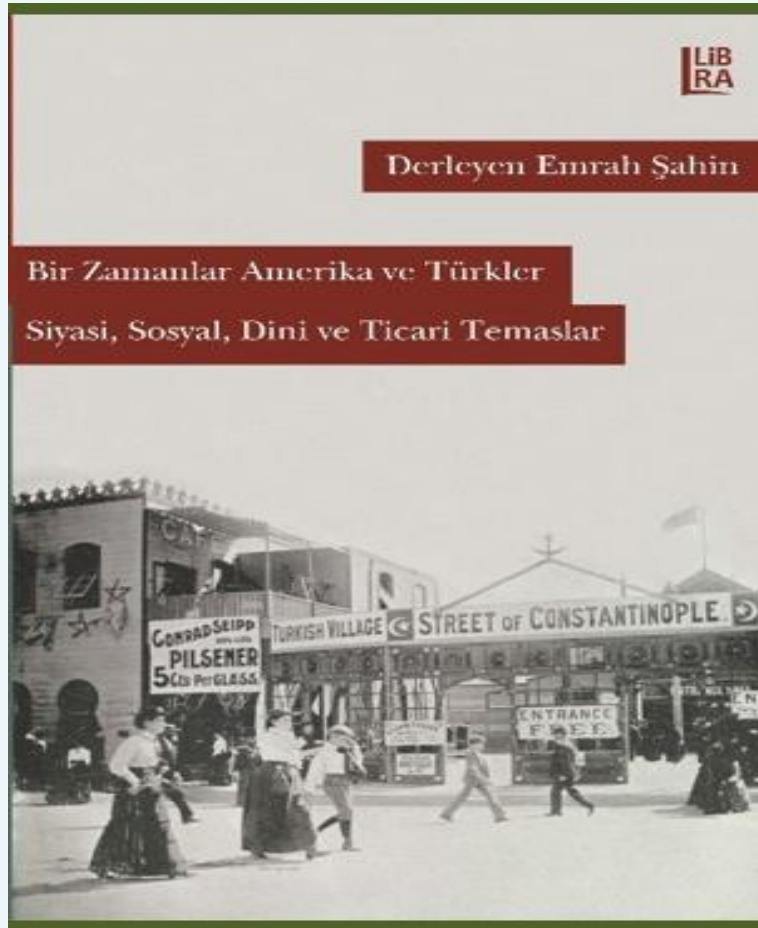
Religious and Commercial Exchanges

Book Review

DOI: 10.9761/JASSS7748

Book Cover

Bir Zamanlar Amerika ve Türkler: Siyasi, Sosyal, Dini ve Ticari Temaslar adlı eser Emrah Şahin tarafından derlenmiştir. Emrah Şahin, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Lisans, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Yüksek Lisans çalışmasını yaptıktan sonra McGill Üniversitesi'nde Doktora çalışmasını tamamlamıştır. 2012 yılından bu yana Florida Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Direktörü'dür. Aynı zamanda Küresel İslam Araştırmaları Merkezi Danışma Kurulu Üyesi ve Uluslararası Çalışmalar Programı Öğretim Üyesidir. Bilimsel çalışmaları, genellikle siyasetin sosyal hafızayı nasıl yansıttığını ve kültürü nasıl etkilediğini izah etmektedir. 2018'de Florida Üniversitesi Yılın Öğretmeni Ödülü, 2016'da Sakıp Sabancı Uluslararası Araştırma Ödülü ve 2010'da McGill Seçkin Eğitimci Ödülü'nü kazanmıştır. Şahin, Florida Üniversitesi'ndeki görevine halen devam etmektedir. Eserin diğer yazarları, Osmanlı-Amerika ticareti üzerine kapsamlı çalışmaları bulunan A. Üner Turgay; Türk göçmenleri üzerine çalışmaları olan John J. Grabowski; Orta Doğu, Osmanlı ve Türkiye üzerine çalışmalar yapmış olan Justin A. McCarthy ve Amerika ile Atlantik tarihi konularında uzman olan Timothy M. Roberts'dır. Çalışmalarını Avrupa, Amerika ve Türk Arşivlerinden yararlanarak üretmiş olan yazarların makalelerinin derlendiği eserin, Amerika ve Türkler üzerine uzmanlaşmış tarihçiler tarafından hazırlanmış olması esere önemli bir değer katmıştır.

Bir Zamanlar Amerika ve Türkler kitabı yedi bölümden oluşmaktadır. "Geçmiş Zamanda Amerika ve Türkler" adlı Birinci Bölüm giriş niteliği taşımaktadır. Bu bölümü takip eden diğer altı bölüm de yukarıda sözü geçen tarihçilerin konu üzerine yazmış olduğu makalelerden oluşmaktadır. Daha önce Amerika-Türkiye ilişkileri üzerine yapılmış olan çalışmalar, iki ülke ilişkilerini Amerikan diplomatlar, tüccarlar ve misyonerlerce oluşturulmuş olan bir temelden incelemiştir. Bu eserin önemini iki ülke ilişkilerinin fikirler, imajlar, metalar ve insanların oluşturmuş olduğu tarihsel kesitten sunulması oluşturmaktadır. Siyasi, ticari, sosyal ve dini temaslar perspektifinden kapsamlı bir bakış açısıyla sunulan konular; Müslüman Türk imajı, göçmenler ve diplomasi başlıklarına yoğunlaşarak aktarılmıştır.

İkinci Bölümde yer alan yazı, tarihçi Justin McCarthy'nin yazmış olduğu "Kadim Amerika'da Türk ve Müslüman" başlıklı çalışmadır. Genel bir oryantalizm eleştirisi sunması yanında bu yazıda McCarthy, Amerikan Tarihinden seçilen örneklem üzerinden Müslüman Türklere yönelik ötekileştirici ve egzotikleştirici söylemi eleştirmiştir. McCarthy yazısında, bu söylemleri üreten kaynakların din adamları olduğunu ve bu söylemlerin de olumsuz bir algıyı tetiklediğini belirtmiştir. Bu olumsuz algının oluşması süreci ruhban sınıfının vaazlarının yazıya dökülmesiyle başlamıştır ve günümüze kadar devam etmiştir. Dolayısıyla "...Vahiylerin bildirdiği kıyamet hadiseleri vuku bulurken Türkler bu hadiselerde büyük bir rol oynayacaktır." (s.27) cümleleriyle Türklere dünyanın sonunun gelmesine yardım edecekleri öngörüsü de yüklenmiştir. Etnik kimlik ve din ekseninde üretilen düşmanca söylemlere Türklerin; *tuhaf, gaddar, cinsellik ve şehvet düşkünü olduğuna* dair ifadeleri de ekleyebiliriz (s.29). Makale, Osmanlı dünyasına dair söylenmiş bu tür ifadelerin, neredeyse hepsinin yalan ve yanlış olduğunu hatırlatmaktadır. Amerikalıların, Müslümanlar ve Türkler ile ilgili bilgileri kiliseden, okuldan ya da herhangi bir gazeteden edindiklerini söyleyen yazar bu kaynakların geçerliği ve güvenilirliği konusuna değinerek bu kaynakların *menfi bir Türk algısı* oluşturduklarını belirtmiştir. "...Betimlenen yaşam, Amerikalı kitleye kesinlikle ilginç gelse de doğruluktan uzaktı..." (s.34) cümlesiyle bunu aktaran yazar asırlarca önce üretilmiş olan olumsuz Müslüman Türk imgesinin 21. Yüzyıla ulaştığını belirtmiştir. Sonuç olarak, burada önemli olan daha önce oluşmuş olan kötü imgenin günümüze kadar ulaştığı vurgusudur. Bu vurguyu aşağıdaki paragrafta açıkça görebiliriz. "Kadim Amerika coğrafyacılarının 'kindar, haset, mağrur, müsamahasız ve külliyen münafık' olarak Türkleri tasvir etmesinden yetmiş yıl sonra Amerikan gazeteleri ve dergileri esasen aynı tabirleri kullanarak aynı minvalde Türkleri betimlemeye devam etmiştir. Türkleri hâlâ vahşi ve zapt edilemez, gaddarlaşana kadar miskinlikte karar kılmış bir millet olarak resmetmişlerdir. İslam tasvirleri ise biraz daha müspet

kalmıştır. Ne var ki Muhammed, ilk Amerikan rahiplerin nazarındaki 'Sahtekâr' sıfatını 1900'de elinde tutmuştur. Yazarlar, sanayi ve ziraatın tahrip olmasını da yine İslam'a bağlamıştır. Türklerin müsebbibi olduğu acılar fazlaca mübalağa edilirken Türklerin yaşadığı acılar bahis konusu olmamıştır." (s.41).

Bir sonraki bölüm, aynı zamanda kitabın editörlüğünü de yapmış olan tarihçi Emrah Şahin'in kitapta "Muhakkak Müslüman Olurlar: İslamcıların Amerikası" başlığıyla yer alan makalesidir. Bu makalenin dayanağı olan eser, Abdürrahim Efendi'nin 1893 tarihinde yazmış olduğu *Amerika'da İslamiyet* adlı seyahatnamedir. 19. Yüzyılın sonunda Amerika'nın Filipinler elçisi olarak görev yapan ve sonradan Müslüman olan Alexander R. Webb, Amerika'da bir İslam cemaati kurarak bu cemaati neşriyatla desteklemeyi planlamıştır. Bunun için de Sultan II. Abdulhamit'ten yardım istemiştir. Bu gelişmeler Osmanlı aydınları arasında büyük yankı bulmuş ve sorgulanmaya başlanmıştır. Abdürrahim Efendi, Amerikalıların İngilizlerle ilişkisi, kültürlerinin nelere müsait olduğu, akılcılıkları gibi özelliklerini kullanarak Amerikalıların İslamiyet'e yatkınlığını kanıtlamaya çalışmıştır. Ancak, Osmanlı aydınlarının ve Abdürrahim Efendi'nin Amerika'nın o dönemdeki siyasi, sosyal ve ekonomik yapısından bir haber oldukları düşünülürse (s.52), A. R. Webb'in Amerika'daki Müslüman bir cemaat oluşturma adına yaptığı çalışmaların başarıya odaklı bir sürerlilikten yoksun olması tesadüfi değildir. Yazara göre, "... *Amerika'da İslamiyet*, Webb'in biyografisini ve Amerikan İslam'ının emekleme dönemini tetkik ederken Osmanlı ulemasının da temsili bir resmini çizmektedir. Bu konuda yazılan çalışmalardan farklı olarak İslamcıların, kültürel öğelere ferasetle baktığını ve potansiyel Müslümanlara nezaketle yaklaştığını hatırlatmaktadır..." (s.52).

Dördüncü Bölümde yer alan makale, "Amerika'ya Göçen ilk Türkler" adıyla kitapta yerini almış olan John Grabowski'ye ait çalışmadır. Bu çalışmadan anlaşılacağı üzere, 20. yy başları öncesinde Amerikalılar için Türkler kaçılması ve kaçınılması gereken insanlardır (s.55). Grabowski, bunun sebebi ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "...Yirminci yüzyıl başlarında pek çok Amerikalı, Oryantalist beklentilerin, Bulgaristan'daki harplere ve Anadolu'daki infiallere ilişkin nispeten yeni haberlerin, ve muhtemelen Türklerin Viyana ve Batı Avrupa kapılarına dayanmasını unutmayan kolektif bir hafızanın da yoğurduğu muayyen bir Türk imajı yaratmıştır..." (s.56). Grabowski, bu tezini 1911'li yıllarda Columbia Üniversitesi'nde öğrenci olarak bulunan Ahmet Emin Yalman'ın yazmış olduğu hatırat ile de desteklemiştir. Yazar ayrıca, Türklerin Amerika'ya göçleri ve Amerika göç tarihi ile ilgili bilgi alınabilecek kaynakları ele almıştır. Bunlara örnek olarak Amerika'daki ve Türkiye'deki mevcut hükümet kayıtları; Osmanlı Arşivleri, konsolosluk raporları ve göçmenlerin bizzat bıraktığı raporları gösterebiliriz.

Beşinci bölümde, Osmanlı mahalli iktidarının zayıfladığı bir dönem olan 20. yy başlarında, Balkanlarda meydana gelen bir rehine krizine odaklanılmıştır. Bu krizin kahramanı, misyonerlik davasına kendini adanmış bir öğretmen olan Amerikalı Ellen Maria Stone'dur. Stone otuz iki yaşında iken bağlı olduğu kilisenin papazı tarafından kutsi bir görevlendirme ile Balkanlara göç etmiş ve yirmi yılı aşkın bir süre Sofya'da Pazar Dersleri, vaazlar ve İncil sohbetleri vererek görevini icra etmiştir. Stone, 1901 Eylülünde, bir kaos ortamı yaratıp dikkat çekme amaçlı eylemler gerçekleştiren Makedon İhtilalci Komita tarafından kaçırılmıştır. Makalenin yazarı Şahin, dönem koşulları incelendiğinde bu olayın Balkanlarda gerçekleşmesinin bir tesadüf olmadığını vurgulamıştır. Makale, Amerika'nın ilk modern rehine krizi olan "Stone Hanım Hadisesi" üzerinden, Osmanlı-Amerika diplomasisinin seyri, Osmanlı'nın konuya ilişkin tavrı, Amerikan yönetiminin ve basınının olaya bakışı değerlendirmektedir. Basında krizle ilgili yapılan haberler ve bu konuyla ilgili yazılanlar, basının tüm zamanlarda algı yönetimine ve diplomasiye etkisi konusunda örnek teşkil etmektedir.

"Mal Canın Yongasıdır: Osmanlı-ABD Ticareti" adlı altıncı bölümdeki makalede, öncelikle vurgulanan nokta Türk- Amerikan ilişkilerinde ticaretin hem Türk hem Amerikalı uzmanlar tarafından göz ardı edildiğidir. Bu iki ülkenin temaslarda bulunduğu ve iletişim içinde olduğu üç önemli alan

eğitim, misyonerlik ve ticaret olmasına rağmen mevcut araştırmalar ilk iki alana odaklanmış ve yapılan çalışmalar eğitim ve misyonerlik konularında yoğunlaşmıştır. İki ülke ticaretinin başlangıcı ve gelişimi konularına odaklanan yazar Turgay, bu vesile ile daha önce üzerine fazla konuşulmamış ve çalışma yapılmamış bir alana eğilmiş olmaktadır. Konuyu irdelemekte kullanılan kaynaklar arasında Osmanlı ve İngiliz vesikalarıyla birlikte Amerikan kayıtları da vardır. Kitaptaki en uzun ve en kapsamlı çalışma olan bu makale ile iki ülke arasındaki ticaretin başlangıcı konusundan başlanarak; “1830 Antlaşması”, “1830 Antlaşması ve Ticaret”, “1862 Antlaşması ve Yeni Gelişmeler”, “Ve Yüzyılın Sonunda” ve “Sonuç” alt başlıklarıyla iki ülke arasındaki ticari geçmişi aktarılmıştır.

Yedinci bölüme konu olan makale, devlet ve millet inşasının benzerliği açısından Türkiye ve Amerika’yı karşılaştırmak niyetiyle yazılmıştır. Bu karşılaştırma yapılırken iki ülkenin kuruluş dönemi alt yapısının farklılıkları, bölgesel uzaklık ve etnik kimlik çeşitliliği göz önünde bulundurulmuştur. Yazarlar, “zamansal ve mekansal boyutlarda birbirinden ayrılan” (s.151) iki ülke arasında rejimsel farklılıklar olması noktasından benzerlikleri tespit etmeye odaklanmıştır. Roberts ve Şahin’e göre, hem Türkiye hem Amerika sömürgecilik sonrası dönemde milli bir birlik kurma yoluna gitmiş ve Avrupa sömürgeciliğine karşı çıkmıştır. Milli bir devlet kurma döneminde ise her iki ülke de ortak taktikler üzerinden hareket etmişlerdir. Bu beş taktik, “...1) Siyasi ihtilafı bastırmak, 2) İmparatorluk çağından kalan siyasi ve kültürel kurumların yerine yenilerini tesis etmek, 3) Cumhuriyetin nihai kuruluşu öngörüsüyle cumhuriyet öncesi dönemin belli yönlerini sergileyecek söylenceler yaratmak, 4) Milli ‘istisnacılığı’ öne sürmek ve 5) Yaygın dini teamül ile soy ve cinsiyete yönelik tutumların sürekliliğini esas almak.”(s.152) maddelerinden oluşmaktadır. Makale, bu beş taktik üzerinden kurgulanmış ve her iki ülkenin devletleşme süreci, ortaklıkları (s.162-163) ve farklılıkları (s.160) bu maddeler üzerinden yürütülmüştür. Yazarlar, bu süreci Türkiye ve Amerika için ayrı ayrı örneklendirmiş ve gerekli bilgilerle desteklemişlerdir. Devletleşme sürecinin iki ülke arasında farklı terminoloji üretmesi durumu, Türkiye ve Amerika için devletleşme ve millileşme serüveninin farklı yüzyıllarda ve farklı coğrafyalarda gelişiyor olmasındandır.

Eseri önemli kılan bir diğer özellik de makalelerin birbiri ardına konu bütünlüğünü sağlayacak şekilde dizilmesidir. Bu konuda bilgi edinmek isteyen okuyucular için bu husus fayda sağlamaktadır. Çünkü makaleler okuyucuya ilk Türk-Amerikan temaslarından günümüze kadar geçen süreci anlatmaktadır. Bir diğer husus ise tüm makalelerin hem Amerika, Avrupa ve Türkiye’deki arşivlerden edinilen orijinal kaynaklar, hem de zengin ikinci el kaynaklarla inşa edilmiş olduğudur. Eserin yalın ve sade bir dilde yazılmış olması, eseri genel okuyucular için de ulaşılabilir kılmıştır. Sonuç olarak söz konusu eser, bu konuda daha önce bilgisi olmayanlara zengin bir kaynak; ilgili alanda çalışan akademisyenlere de kronolojik bir yol gösterici ve temel bilgi kaynağı sunmaktadır.